

VĚKOVÁ, VZDĚLANOSTNÍ A PLATOVÁ ANALÝZA SITUACE V ČESKÝCH KNIHOVNÁCH – 2. ETAPA

Zlata Houšková, Národní knihovna ČR

V průběhu září – listopadu 1999 provedla Národní knihovna ČR ve spolupráci s firmou SOCIOFOND průzkum věkové, vzdělanostní a mzdové situace v knihovnách ČR. Primárně byl průzkum zaměřen na veřejné knihovny v obcích a městech. Jako srovnávací skupina byly využity knihovny specializované, a to ústřední odborné, vysokoškolské, lékařské, knihovny Akademie věd a některé další (knihovny podnikové aj.).

Rozesláno bylo celkem 1100 šestnáctistránkových formalizovaných dotazníků, které vyplňovali vedoucí pracovníci jednotlivých knihoven. Bylo osloveno cca 800 knihoven veřejných a 300 knihoven ostatních sítí. Dotazník vyplnilo a vrátilo celkem 569 knihoven, tj. 51,72% z celkového množství, z toho návratnost dotazníků u veřejných knihoven byla cca 60%, návratnost u ostatních oslovených sítí, které tak tvořily cca 16% z výzkumného souboru, byla cca 30%.

Analyzovány byly tyto oblasti:

- *základní statistické údaje o knihovním fondu, počtu výpůjček, registrovaných čtenářů a počtu ročních návštěv,*
- *počet pracovníků, vývoj zaměstnanecké základny v letech 1990, 1996 a 1998 a jejich strukturální rozložení,*
- *věková a vzdělanostní skladba pracovníků knihoven,*
- *počet a struktura nově přijatých pracovníků v letech 1997 a 1998,*
- *tříleté výhledové potřeby přijetí nových absolventů knihovnických škol,*
- *mzdová diferenciacce a vliv dalšího vzdělávání na zvýšení nadtarifní mzdové složky,*
- *využívání počítačového softwaru v knihovnách a nejčastější zdroje získávání počítačové kvalifikace,*
- *jazyková vybavenost pracovníků knihoven a její hodnocení vedoucími jednotlivých institucí,*
- *formy podpory při rozšiřování kvalifikace v oblasti jazykové výuky a práce s informačními technologiemi,*
- *priority ve vzdělávání pracovníků knihoven v oblasti:*
 - *základních knihovnických činností,*

- *managementu knihoven,*
 - *informačních technologií,*
 - *platové podmínky pracovníků knihoven dle údajů za rok 1998.*
- Financování průzkumu bylo částečně dotováno grantem Ministerstva kultury ČR, část nákladů hradila Národní knihovna ČR.

Cílem průzkumu bylo analyzovat věkovou a kvalifikační strukturu pracovníků v jednotlivých typech knihoven, očekávaný vývoj v přijímání nových pracovníků na odborná knihovnická místa, bilancovat priority dalšího vzdělávání v odborných knihovnických profesích v oblasti základních knihovnických činností, managementu a informačních technologií, zjistit situaci v odměňování knihovníků apod.

Analýza přinesla řadu zajímavých výsledků:

- **o struktuře kvalifikace** – 77% pracovníků knihoven byli středoškoláci především s odborným oborovým vzděláním (46,5%), vysokoškolské vzdělání bylo poněkud častější ve specializovaných knihovnách (21,4% oproti 18,4%); poptávka po vysokoškolácích byla větší ve specializovaných a státních vědeckých knihovnách, veřejné knihovny dávaly přednost středoškolsky vzdělaným zájemcům;
- **o jazykové vybavenosti** - u více než poloviny knihovníků byla uvedena aktivní jazyková znalost světových jazyků (A,F,N,Šp), což veřejné knihovny hodnotily jako nedostačující, specializované knihovny (mírně lepší procento 59% proti 51%) jako dostačující až dobré; nicméně podporu tomuto jazykovému vzdělávání poskytovala pouze malá část knihoven;
- **o počítačové gramotnosti** - dosahování počítačové gramotnosti bylo primárně dílem samostudia; v malých veřejných knihovnách byla tato oblast téměř nedotčena a takto vypadaly zájmové priority vzdělávání v této oblasti:

Dovednosti v práci s PC	Pořadí	
	veřejné knihovny	specializ. knihovny
Automatizovaný knihovnický systém	1	2
Práce s internetem	2	4
Vyhledávací nástroje a informační zdroje na internetu	3	1
Práce systémového knihovníka	4	3

- *v dalších oblastech byl největší zájem o vzdělávání rozložen takto (připomínáme jen prioritované oblasti):*

<i>Odborné knihovnické problematiky</i>	<i>Pořadí</i>	
	<i>veřejné knihovny</i>	<i>specializ. knihovny</i>
<i>Tvorba elektronických bibliogr. a faktograf. databází</i>	1	5
<i>Jmenná katalogizace včetně AACR 2</i>	2	3
<i>Referenční a informační služby</i>	3	4
<i>Věcná katalogizace</i>	4	10
<i>Výchova uživatelů k práci s ICT a internetem</i>	5	2
<i>Výpůjční služby a systémy</i>	6	1
<i>Oblast managementu</i>	<i>Pořadí</i>	
	<i>veřejné knihovny</i>	<i>specializ. knihovny</i>
<i>Kooperace knihoven</i>	1	4
<i>Příprava projektů a programů</i>	2	1
<i>Analýza cílů a procesů v instituci, rozhodování</i>	3	5
<i>Komunikace v organizaci</i>	4	3
<i>Fundraising, ekonomika podniku</i>	8	2

- nejvíce zaměstnanců knihoven bylo zařazeno do platových tříd 6, 7 a 8 – celkem 66,7% z celkového počtu; ve třídě 9 bylo zařazeno 12,8% zaměstnanců, ve třídách 10-12 celkem 6,3% zaměstnanců a v nejnižších platových třídách 1–5 celkem 14,2 % zaměstnanců knihoven; poměrně přesný přehled byl získán o průměrných platech v jednotlivých třídách atp. (Odkazujeme na sborník z Konference Knihovny současnosti 2000, případně na časopis Čtenář. -- Roč. 52, č. 6, 9,10 (2000)).

Výsledků analýzy bylo bohatě využito v další řídicí, analytické i koncepční práci. Stala se například východiskem pro zařazení knihovnické profese v novém katalogu prací (bylo dosaženo rozložení profese od třídy 6 do třídy 14, její výsledky napomohly argumentaci pro využití zvýhodněné platové tabulky atp.). Analýza byla vysoce hodnocena odbornou veřejností s doporučením opakovat ji v pravidelných intervalech.

V letošním roce uplynulo od provedení průzkumu a následné analýzy 5 let. Ministerstvo kultury ČR se proto rozhodlo zadat opětovné provedení průzkumu i rozboru situace ve věkové, vzdělanostní a platové struktuře v českých knihovnách, a to zejména v souvislosti se změnami v katalogu

prací a zavedením nového systému 16 platových tříd. Zpracováním analýzy byla opět pověřena Národní knihovna ČR.

Knihovnám bude tedy opět zaslán dotazník týkající se uvedených oblastí (věková struktura, kvalifikace a potřeby dalšího vzdělávání zaměstnanců, současná situace v zařazení zaměstnanců podle nového platového systému, jejich odměňování). Zároveň je připraven identický dotazník, který je možno vyplnit přes webové rozhraní. Knihovny si tedy mohou vybrat, kterou formu vyplnění zvolí.

Stejně jako bylo výsledků předchozího šetření využito mimo jiné pro přípravu katalogu prací, mělo by nových výsledků být využito např. k porovnání a eventuálnímu korigování chybného zařazení pracovníků knihoven, k potenciální změně katalogu prací, k jednání s MPSV o vývoji profese apod. Podklady budou využity i pro další analýzy v personální oblasti, koncepce v oblasti celoživotního vzdělávání, zaměření dotačních programů a jednání s řídicími orgány (Ministerstvo kultury ČR, kraje, obce ad.), s odbornými školami, odborovým svazem pracovníků knihoven a dalšími subjekty.

Vyplnění formuláře nebude sice opět jednoduché, avšak proti roku 1999 ubyla řada otázek, takže celkový rozsah dotazníku se zmenšil o třetinu (z 16 na 11 stran). Jako v předchozích letech je důvěrnost všech uvedených údajů garantována a bez souhlasu knihovny nebudou nikde zveřejněny individuální údaje. Věříme, že vyplnění dotazníku budou i tentokrát věnovat představitelé knihoven co možná největší pozornost a péči. Včasné a přesné odpovědi budou mít totiž opět význam pro řadu dalších připravovaných kroků v personální oblasti, které můžeme společně pozitivně ovlivnit.

Dotazy a konzultace: Zlata Houšková, Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel. 221663330, fax 221663175, e-mail: zlata.houskova@nkp.cz